

GÖKÇEBEY ÜÇBURGU EMPORIONU

Doç. Dr. Şahin YILDIRIM*

Öz: Antik çağlarda Doğu Bithynia ve Batı Paphlagonia bölgeleri arasındaki önemli geçiş noktalarından birisi olan Tieion antik kenti, ülkemizin Batı Karadeniz bölgesinde, Zonguldak İli, Çaycuma İlçesi, Filyos beldesi sınırlarında bulunmaktadır. Kent, Filyos (Billaios) Nehri'nin hemen ağzında yer almaktadır. Billaios Nehri, Tieion antik kentinin ekonomisi için çok büyük bir öneme sahiptir. Billaios Nehri, vadisi boyunca uzanan bereketli toprakları sayesinde burada yaşayan topluluklara hatırı sayılır miktarda tarımsal fayda sağlamıştır. Nehir ağzından 30 km. kadar ötedeki Gökçebey'e kadarki ulaşım, küçük tekne ve kayıklarla sağlanmakta idi. İç bölgelerden elde edilen ticari eşya, tarım ürünleri ile gemi yapımında kullanılan keresteler, Tieion limanına bu elverişli nehir yolu ile ulaştırılmaktaydı.

Billaios Nehri'nin Devrek Çayı (Ladon) ile birleştiği Gökçebey Üçburgu'da 2009 yılında meydana gelen büyük bir sel neticesinde nehir kenarında Roma Dönemi'ne tarihlendirilen yapı kalıntıları ortaya çıkmıştır. Tieion antik kentinin güney sınırında bulunan bu yerde kazı ekibinin gerçekleştirmiş olduğu yüzey araştırmaları sırasında, nehir içinde üzerlerinde Grekçe yazıt bulunan iki kurşun terazi ağırlığı bulunmuştur. Bu bölgede 2012 yılı Eylül ayı başında Karadeniz Ereğli Müzesi'nin başkanlığında, Doçent Dr. Şahin Yıldırım'ın bilimsel danışmanlığında bir kurtarma kazısı başlatılmış ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen çok sayıda çanak çömlek ve *amphora* parçaları bulunmuştur. Bölgede bulunan tüm bu yazıtlı kurşun ağırlıklar ve çanak çömlekler bize yapının işlevi hakkında ipucu vermektedir. Ekonomik değere sahip ticari ve tarımsal ürünler ile bölgenin ünlü ormanlarından sağlanan keresteler, burada Üçburgu'daki binalarda vergilenerek tartılıyor ve ödeme işlemleri gibi süreçlerden sonra Tieion şehir merkezine götürülmek üzere bu gümrük depolarına teknelerle veya karayoluyla getiriliyordu.

Anahtar Kelimeler: Tieion, Roma, Billaios, Nehir Ticareti, Antik Liman.

THE EMPORION OF GÖKÇEBEY ÜÇBURGU

Abstract: The ancient city of Tieion, on one of the transit points between Eastern Bithynia and Western Paphlagonia regions in the ancient period, is located today in the township of Filyos in the Çaycuma District of Zonguldak province in the western Black Sea region of Turkey. Tieion lay at the mouth of the river Billaios and was also well positioned lying as it did along the river valley. The river was of central importance for the economy of Tieion because it provided fertile land to the inhabitants along the river, access to the interior parts of Anatolia as the first 30 km were navigable to boats of only a meter draft and it was used for the transport of commercial and agricultural products from the cultivated areas and timbers from the forests. A flood in 2009 in the Gökçebey Region, on the southern border of Tieion allowed the remains of a construction to come to light that calls to mind a customs warehouse near the Billaios river where it meets with the Devrek river. During a surface survey in the field in 2009 we found two inscribed lead weights under water. At the beginning of September 2012 a rescue excavation was started in the area by the Karadeniz Ereğli Museum and Dr. Şahin Yıldırım and many potteries items and *amphora* pieces which are dated to Roman imperial period have been found. All these inscribed weights and potteries found in the area give us a clue about the function of the construction. Possibly the commercial and agricultural production of the valley and timber from the famous

* Bartın Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

forests of the region were brought to this customs warehouse by boats or by road in order to be taken to the city centre after the processes of weighing and payment of the taxes.

Keywords: Tieion, Roma, Billaios, River Trade, Roman Harbour.

I.Giriş

Zonguldak'ın Gökçebey İlçesi'ne bağlı Üçburgu-Kayıkbaşı mevki olarak adlandırılan yere, 16.08.2009 tarihinde Tieion kazı ekibi tarafından bir ziyaret gerçekleştirilmiş ve bu ziyaret sırasında Filyos Nehri'nin hemen kıyısında yer alan bir takım düzgün planlı temel kalıntıları ile karşılaşmıştır(figür 1). Kazı ekibinin arazide bulduğu Roma Dönemine tarihlendirilen 2 adet kurşun ağırlık ile çok sayıda *amphora* parçası, vb. çanak çömlek kalıntıları bu bölgenin antik dönemde nehir ticaretiyle bağlantılı bir merkez olabileceği düşüncesi uyandırmıştır. Kalıntıların bulunduğu bu yer, yaklaşık 3 dönümlük bir alanı kapsamaktadır. Yerel halkla yapılan görüşmelerden bu alanın 2009 yılı Şubat-Mart aylarında meydana gelen sellerin sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Aynı yıl Karabük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından tescillenerek koruma altına alınmıştır. 2009 yılında tespit edilen kalıntılarda 2012-2013 yıllarında Karadeniz Ereğli Müzesi Müdürlüğü'nün başkanlığında, Tieion kazı ekibinden Doç. Dr. Şahin Yıldırım'ın bilimsel danışmanlığında arkeolog, sanat tarihçisi, mimar ve restoratörlerden oluşan geniş bir ekiple temizlik ve kurtarma kazılarına başlanılmıştır. Bu çalışmada 2012 ve 2013 yıllarında Gökçebey, Üçburgu mevkiinde yapılan çalışmaların sonucu değerlendirilmektedir.

Gökçebey'de antik Billaios Nehri'nin kıyısında, sel suları neticesinde ortaya çıkan Üçburgu *emporionu* kalıntıları Tieion antik kentinin *territoriumu* içerisinde yer almaktadır. Kentin kuş uçuşu 30 km. kadar güneyinde yer almaktadır. Arrianus'a göre (Periplus Ponti Euxini, XIII, 5, 5) Tieion bir Grek koloni kenti olarak M.Ö. 7. yüzyılda rahip Tios'un önderliğinde Miletoslular tarafından kurulmuştur.¹ Kent, antik çağ yazarlarından Marcianus'un (Geographus, 8) aktarımıyla Bithynia bölgesi ile Paphlagonia bölgesinin sınırı olarak görülen Billaios (Filyos) Nehri'nin yakınında yer almaktadır (figür 2). Ancak Strabon (Geo. XII, 3, 5.) Grekler'den önce kentte Kaukon adı verilen Paphlagonialı bir kavmin yaşadığından bahseder. Marcianus ve bir diğer Antik Çağ yazarı olan Arrianus'a (Periplus Ponti Euxini, XIII, 5, 5)göre kent, Billaios Nehri'ne 20 stadia mesafede bulunmaktadır. Tieion'un Batı Karadeniz kıyısında, Billaios Nehri'nin hemen ağzındaki konumu ile birlikte önemli Roma yollarından birisinin üzerinde bulunması, kentin asırlar boyunca önemini korumasına neden olmuştur (figür 3).

¹Atasoy 2008, 91; Marek 1993, 16; Öztürk 2008, 64.

II. Billaios Nehri

Kentin can damarını oluşturan Billaios Nehri ile ilgili olarak Tieion antik kentini ve çevresini gezmiş Avrupalı seyyahlardan birisi olan Ainsworth, *The Resources of the Anatolian Shores of the Black Sea* adlı eserinde Billaios Nehri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Antik adı Billaios olan, Filyos vadisi ve nehri, Karadeniz kıyısının bu bölümünde iç bölgelere açılan ve uzanabilen en önemli noktadır. Hiç bir şey bu güzel ırmağın, güzel ağaçları, doğası ve vadisindeki ekili arazisiyle boy ölçüşemez. Vadisi köylerle doludur ve güney sınırı, antik Hadrianopolis’in, Bolu’nun zengin ve verimli bölgesine açılır. Antik Çağ insanları da, iç bölgelere geçmek için Billaios Nehri vadisi’nden yararlandılar. Antoninum Itinerarium, Tieion’tan Ankyra’ya, oradan da tüm Küçükasya’ya kadar uzanan uzun bir yolun kaydını içermektedir. Bu anayolun kalıntılarının -geçitleri, askeri karakolları ve istasyonları- izleri hâlâ her adımda görülebilmektedir. Fakat Tieion kenti bugün açık bir şekilde harabedir.”²

Ainsworth tarafından etkileyici ifadelerle kendisinden bahsedilen Billaios Nehri’nin denize döküldüğü yerde meydana gelen deltada ve nehir vadisi boyunca bereketli tarım arazilerinin bulunması Tieion kentine çok büyük bir zenginlik katmıştır. Bununla birlikte Billaios Nehri’nin bir ticari su yolu olduğu da kesindir. İç bölgelerden elde edilen ticari ve katma değeri yüksek ürünler, nehir vasıtasıyla Tieion limanına getiriliyor. Burada bulunan antik liman aracılığıyla da Karadeniz ve Akdeniz dünyasına bu ürünler dağıtılıyordu. Antik kaynaklardan, Tieion halkının Roma dönemi geçim kaynakları arasında deniz-nehir ticareti, tarım, balıkçılık ve şarap üretimi olduğunu anlıyoruz.³ Kent merkezine yakın veya kentin *territoriumunda* bulunan köylerde ve kırsal kesimdeki toprakların su ihtiyacının Billaios Nehri ve doğal kaynak suları sayesinde karşılanması, aynı doğrultuda, halkının ekip-biçtiği tarım arazilerinin de verimli olmasını sağlıyordu. Bunun sonucunda bu topraklarda nitelik bakımından kaliteli, nicelik bakımından ise üst seviyede ürünler yetiştirilebiliyordu. Kentten, Billaios Nehri ve Tieion kent limanı ile aracılığıyla kurulan ticaret ağının düzenli bir sistem üzerine oturmuş olması da, bu ürünlerin başka bölgelere taşınmasını ve satılmasını kolaylaştırıyor, tarımı halkın en önemli uğraşısı ve en çok gelir getiren geçim kaynakları arasına sokuyordu.⁴

Billaios günümüzdeki adıyla Filyos Nehri, Bolu İli’nin Gerede İlçesi’nde lokalize edilmiş olan Kreteia/Flaviopolis yakınlarında doğmaktadır. Denize döküldüğü Filyos beldesine kadar uzun sayılabilecek bir yol izler. Geçtiği yörelere bağlı olarak Ulusu, Gerede Çay, Soğanlı Çayı gibi

²Ainsworth 1842, 236, 241; Öztürk 2012, 10.

³Öztürk 2013, 330.

⁴ Öztürk 2012, 84; Öztürk 2013a, 150.

isimler ile de anılmaktadır.⁵ Karabük'ten itibaren kabaca doğu-batı doğrultusunda akan Billaios, Gökçebey İlçesi'nin batısında Ladon (Devrek Çayı) ile birleşir ve güney-kuzey doğrultusunda akmaya devam eder. Aşağı Filyos havzası, akarsuyun kuzeye yöneldiği yerden Karadeniz'e döküldüğü yere kadar olan kısmıdır.⁶ Birleşme noktasından itibaren büyük bir vadi içerisinde 24400 km²'lik alana yayılarak Çaycuma İlçesi'ni geçer ve Filyos bölgesinde bir delta ağzı oluşturmak suretiyle Karadeniz'e dökülür. Nehrin toplam uzunluğu 228 km.dir (figür 4).⁷

Karabük ile Gökçebey arasında yer yer anakayanın ortaya çıktığı, verimli alüvyal arazinin ise çok az olduğu, dar bir tabanı olan Billaios vadisi, aşağı çıkırında geniş bir tabana sahiptir. Aşağı Filyos havzası kıyıya paralel uzanan alçak sırtlar ve bu sırtlar arasına girmiş vadilerin oluşturduğu ondülahlı bir görünüm kazanır. Yükselti, kıyıda iç kesimlere ve doğudan batıya doğru gidildikçe artar.⁸ Vadideki koru ve ormanlar, toplam alanın 2/3'sini oluşturmaktadır. En fazla orman varlığının bulunduğu yer ise, yukarı Filyos havzasıdır. Bu sahada yer alan ormanlar tür ve yoğunluk bakımından, Batı Karadeniz bölümünün en zengin orman alanlarından birini oluşturmaktadır.⁹ Billaios Nehri'nin hem kuzeyinde hem de güneyinde yer alan bu ormanlar, çevre ekonomisinde antik çağlardan beri yapılan kereste ticareti ile vazgeçilemez olma özelliğine sahiptir. Bu ormanlardan elde edilen kereste ve diğer orman ürünlerinin, toplandıktan sonra, büyük olasılıkla Billaios Nehri vasıtasıyla, küçük teknelerle Üçburgu'daki gibi gümrük binaları ile depolarına veya kent merkezindeki satış noktalarına doğru taşındığını öngörmek hiç de zor değildir.¹⁰ Bu elde edilen kerestelerin olasılıkla tekne veya gemi yapımında kullanılmış olduğu öngörülmektedir.¹¹

Bu bağlamda Karadeniz ormanlarının gemi yapımı için oldukça elverişli olduğunu belirtmekte fayda vardır. İç bölgelerde, nehirdeki kayık ya da küçük gemilere yüklenen tarım ve orman ürünlerinin ilk adresi kuşkusuz, kent halkının kullanımına sunulmak ya da diğer Karadeniz kentlerine ithal edilmek üzere; kayıt altına alınacağı, tartılacağı ve vergilerinin ödeneceği, olasılıkla kent sınırına yakın bir bölgede bulunması gereken gümrük yapıları ve depoları olmalıydı. Ancak burada ve sonrasında aşamalarda ürünlerin satışına veya vergilerin ödenmesine dair yapılan işlemler hakkında, elimize yazılı bir belge geçmemesinden ötürü, henüz bir bilgi sahibi olunamamıştır.¹²

⁵ Öztürk 2012, 96; Robert 1980, 180; Küçükali 2008, 1975-1981.

⁶ Avcı 1997, 302.

⁷ Büyüksalih et al. 2005, 2.

⁸ Avcı 1997, 303.

⁹ Avcı 1998, 451-452.

¹⁰ Öztürk 2012, 88.

¹¹ Hirschfeld 1897, 130; Öztürk 2012, 89; Robert 1977, 43-132; Robert 1980, 189.

¹² Öztürk 2012, 91.

III. Nehir Ticareti

Antik kaynaklarda nehir ticareti ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Ancak gerek arkeolojik veriler gerekse de tarihsel kaynaklar çok eski çağlardan bu yana nehirlerin ticari amaçlı bir su yolu olarak kullanıldıklarını göstermektedir. Buna dair en eski örnekler Afrika'da Nil Nehri'nde, Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehirlerinde karşımıza çıkar. Bu nehirlerden elde edilen arkeolojik materyallere göre çok eski tarihlerden bu yana nehirler taşımacılıkta kullanılmaktadır.¹³ Bu durum sadece Mısır ve Mezopotamya ile de sınırlı kalmaz. Doğu Akdeniz Dünyası'nda da nehir taşımacılığı ticaret hayatında önemli bir yer tutar. Anadolu'da yer alan Halys, Sangarios, Billaos gibi birçok önemli nehir ticari bir su yolu vazifesi görmüşlerdir. Yunanistan için ise durum biraz daha belirsizdir. Eski Yunan'da nehir taşımacılığının deniz taşımacılığına oranla daha az önemli olduğu, buradaki nehirlerin pek çoğunun seyrüsefere uygun olmadığı düşünülmektedir.¹⁴ Ancak buna rağmen Baphyras, Axios, Lydias, Strymon, Nestos, ve Hebros gibi nehirlerin taşımacılık amacıyla kullanıldıkları görülür.¹⁵

Roma Dönemi'nde ise nehir taşımacılığı oldukça sistematik bir hale dönüşür. Strabon (Geography IV, 1, 2) Galya ülkesini anlatırken nehirlerinin seyrüsefere uygun olduğunu ve bu amaçla çok sayıda nehrin ticari amaçlı kullanıldıklarını belirtir. Nehir taşımacılığının Britania ve Germania için de çok önemli bir yere sahip olduğu buralarda bulunan arkeolojik kalıntılardan anlaşılmaktadır. Londra'da Thames nehri kıyısındaki Billingsgate'de yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan Akdeniz tipi bir ticaret gemisi, Almanya'da Mainz'da, Belçika'da Pommeroeul ve Hollanda'da Zwammerdam'da bulunan düz tabanlı uzun yük kayıkları nehir taşımacılığın Roma dünyasındaki yaygınlığını göstermek açısından önemlidir.¹⁶ Bu durum Roma anakarası için de geçerlidir. Tiber Nehri, Roma kentinin ana damarı durumundaydı. Ostia limanına indirilen ticari mallar, Tiber Nehri vasıtasıyla Roma'daki *Emporion'a* getirilirdi.¹⁷ Roma Döneminde nehir taşımacılığı, ticaretin ve iletişimin bir tamamlayıcısı olarak görülmüş ve bu durum bir kargonun bir yerden bir yere sevk edilmesinde gerek maliyet gerekse de iş gücünden tasarruf edilmesini sağlamıştır.¹⁸

Roma Dönemi'nde nehir taşımacılığının maliyeti, deniz taşımacılığına oranla daha yüksektir ama bu durum kara taşımacılığının maliyeti ile kıyaslandığında çok da yüksek sayılmaz. Nehir taşımacılığının maliyeti kara taşımacılığına oranla oldukça düşüktür. M.S. 301'de İmparator Diocletianus'un deniz ticareti ile ilgili hazırlamış olduğu "Fiyatlar Bildirgesi" adındaki

¹³Casson 1995, 25.

¹⁴Freitag 1998, 78.

¹⁵ De Boer 2010, 176; Casson 1965, 34; Bouzek 1996, 222.

¹⁶Greene 1986, 31-33; de Weerd 1978; De Boe 1978.

¹⁷Casson 1965, 31; Heitland 1909, 9.

¹⁸Greene 1986, 30.

bir ferman kara deniz ve nehir taşımacılığında uygulanan fiyat tarifelerine yer verilmektedir. Buna göre; deniz taşımacılığı 1 birim ise, iç su yolları 4.9, karayolları ise 28-56 birimlik bir maliyet oranına sahiptir.¹⁹ Dolayısıyla Antikçağda ve muhtemelen de Orta Çağda dahili bir su yolu ile ulaşım sağlamanın diğer ulaşım türlerine oranla 6 ila 10 kat daha ucuz olduğu görülür.²⁰

İç bölgelerle gerçekleştirilen ticari faaliyetler açısından Karadeniz'e dökülen nehirler çok büyük önem taşımaktadır. Karadeniz'deki nehirlerin sistematik bir şekilde ticari su yolu olarak kullanılmasının temelinde Grek koloni hareketleri yer almaktaydı. Karadeniz boyunca kurulan kentlerin çok önemli bir bölümü iç bölgelerle iletişimin daha kolay sağlandığı nehir ya da akarsu vadilerinin denize kavuştuğu, korunaklı doğal limanlara sahip, jeopolitik açıdan stratejik olan noktalarda lokalize edilmişlerdi. Güney Karadeniz kentlerinin önemli bir bölümünde nehir ticareti ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Sangarios, Billaios, Parthenios, Halys, Iris gibi büyük nehirlerle birlikte debileri elverdiği kadarıyla küçük akarsularında belirli mevsimlerde taşıma amacıyla kullanılacak potansiyelleri bulunmaktadır. Ancak bunlardan sadece Tieion yakınlarında Karadeniz'e dökülen Billaios'da nehir ticareti ile ilgili kanıtlar bulunmuştur.

Karadeniz'deki birçok koloni kenti gibi Tieion da iç bölgelerle oluşturduğu ticaret organizasyonunu hem nehir hem de karayolu vasıtasıyla gerçekleştiriyordu. Bu aşamada antik çağda Tieion kenti *territoriumunda* yer alan Gökçebey-Üçburgu *emporionu* öne çıkmaktadır. Kara ve su yollarının kesiştiği bir noktaya konumlanmış olan bu yer, Tieion ticaretinin belkemiğini oluşturan köşe taşlarından birisi olmuştur.

Tieion'u diğer bölgelere ve kentlere bağlayan oldukça gelişmiş kara ve deniz yolu ağının varlığı sayesinde kent, bölgedeki en önemli ticari merkezlerden biri haline gelmiştir. Özellikle Bölgenin iç kesimlerinden, yani Claudiupolis kenti üzerinden gelen önemli bir Roma yolu, Billaios Nehri boyunca kuzeye, yani denize, Tieion kentine doğru uzanmakta idi.²¹ Bu yol, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Provincia Pontus et Bithynia adlı eyaletin ana ulaşım destinasyonlarından birisi olarak bilinmekteydi (bkz. figür 3). Roma çağında birçok defa onarım gördüğü Tieion çevresinde bulunan mil taşlarından anlaşılakta olan bu yolun kalıntılarının günümüzde maalesef çok az bir bölümü görülebilmektedir.²² Bulunan bu mil taşlarının M.S. 1-4. yüzyıllar arasına; imparatorlar Vespasianus, Antoninus Pius, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Decius ve Etruscilla, Diocletianus, Maximianus, Constantinus, I. Constantius, Galerius ve Licinius dönemlerine tarihlendikleri görülmektedir. Ayrıca bu mil taşlarının önemli bir bölümü Billaios

¹⁹Duncan-Jones 1974, 366; De Boer 2010, 176; Giacchero 1974, 45.

²⁰ De Boer 2010, 176.

²¹ Şahin-Uyar 2009, 265; Şahin-Uyar 2012, 170; Marek 2003, 58; Öztürk 2013a, 149-150.

²²Belke 1996, 131-132; Marek 2003, 58.

Nehri'nin hemen yakınında ya da içinde bulunmuştur.²³ Bu mil taşlarından İmparator Caracalla'ya ait olan bir örnek de *emporion* olarak nitelendirdiğimiz Gökçebey-Üçburgu kalıntılarının yakınlarında, nehrin hemen kıyısında ortaya çıkarılmıştır (figür 5).

Billaios Nehri'nin ticari bir su yolu olduğunu gösteren en önemli kanıtlar, Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen otonom Tieion sikkeleridir. Bu sikkelerin bazılarının arka yüzlerinde Nehir tanrısı Billaios'un betimlendiği görülmektedir. Billaios Nehri Tieion ve Kretia Flaviopolis kenti sikkelerinde tasvir edilmiştir. Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Commodus, II. Valerianus ve Gallienus sikkelerinde Billaios genel ırmak tanrısı tasviriyle uzanarak gösterilmiştir. Bazen elini bir gemi pruvası üzerine yaslamış, Bazen de bir elinde asma yaprağı tutar şekilde betimlenmiştir. İmparator Antoninus Pius'a ait sikkelerde Sardon ile karşılıklı uzanmış bir şekilde resim edilmişlerdir.²⁴

Bu sikkeler Billaios Nehri'nin ticari bir su yolu olarak kullanıldığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bu su yolunun yılın belirli dönemlerinde, özellikle de suyun debisinin seyr-ü sefere uygun olduğu zamanlarda daha etkin bir şekilde kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Bilhassa kış aylarının sonundan itibaren kar sularının da nehre karışmasıyla birlikte, suyun debisinin arttığı görülür. Bu durum antik dönemler için de geçerli olmalıydı. Özellikle kış sonu ve bahar aylarında nehrin yüksek debisinin de yardımıyla oldukça uzaktaki iç bölgelerden dahi getirilebilen ticari ürünler, sandallar ve küçük teknelerle Tieion limanına taşınmakta ve kolaylıkla da buradan dış pazarlara sunulabilmektedir. Yağışların diğer mevsimlere oranla daha az olduğu yaz ve sonbahar aylarında ise durum farklıdır. Nehrin debisi diğer aylara oranla oldukça düşüktür. Bu aylarda uzak bölgelerden ticari amaçlı taşımacılık yapılmasına uygun olmadığı görülmektedir.²⁵ Bu yüzden bahar ve kış aylarına oranla yaz aylarında daha güneyde bulunan yerleşimlerden sağlanan ticari ürünlerin nehir yoluyla getirilmesi oldukça güç olmalıydı. Olasılıkla bu aylarda ticari ürünlerin Üçburgu'daki *emporiona* kadar getirilmesinde kara yolu tercih edilmiştir. Bunun nedeni ise Devrek yönünden gelen Ladon Nehri'nin Gökçebey-Üçburgu yakınlarında Billaios Nehri ile birleşmesiydi. Bu durum, yaz ve sonbahar aylarında da Üçburgu *emporionunun* bulunduğu bölgeden Tieion'a kadar olan yaklaşık 30 km.lik mesafenin nehir taşımacılığı için uygun bir hale gelmesini sağlamıştır.

²³Öztürk 2012, 66, 67, 68; Öztürk 2013a, 150; Öztürk 2015b, 82-85; Öztürk 2016, 83-91.

²⁴ Altınoluk 2005, 33.

²⁵ Billaios Nehri'nin yıllık toplam akım hızı 3213,910 hm³ /yıl, verimliliği ortalama 102,237 m³ /sn'dir. Billaios Nehri'nin mevsimlere göre ortalama debileri; ilkbahar 135,470 m³ /sn, yaz 31,070 m³ /sn, sonbahar 67,140 m³ /sn ve kış 127,370 m³ /sn.dir (Büyüksalih et al. 2005, 3).

Emporionun ve gümrük yapılarının Üçburgu'da kurulmasının nedeni stratejik konumundan kaynaklanmaktadır. İki nehrin birleşmesi ile birlikte ana su yolu konumundaki Billaios'un debisi artmakta, kurak yaz aylarında bile Tieion limanı ile olan seyr-ü seferi mümkün kılmaktaydı. Alanda bulunduğumuz birkaç yıl boyunca nehir debisi üzerine yaptığımız gözlemler, kurak geçen yaz aylarında dahi nehirlerin birleştiği bu bölgedeki akarsu debisinin ulaşım için yeterli seviyede seyrettiğini bizlere göstermiştir. Üçburgu'nun lokasyonu sayesinde, yılın her mevsiminde küçük boyutlu tekneler ve kayıklar vasıtası ile nehir taşımacılığı yapılabiliyordu. Üçburgu'da bulunan depolama ve gümrükleme merkezine getirilen ürünler buradaki işlemleri tamamlandıktan sonra nehir vasıtasıyla Tieion limanına gönderilmekteydi. Özellikle kazılar sonucunda ortaya çıkarılan büyük boyutlu depo binalarını kalıntıları arasında bulunan kurşun ağırlıklar, çok yoğun miktarlarda ele geçen *amphora* ve depolama kapları parçaları ve de arazinin özellikle nehir kenarında, rıhtıma yakın bölgelerinde bulunan çok sayıda Roma İmparatorluk Dönemi sikkesi, Üçburgu *emporionun* ticari açıdan bölgede son derece önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

IV. Gökçebey-Üçburgu Emporionu

Tarihi kaynaklarda Gökçebey(Tefen) ve çevresinde kurulmuş antik yerleşimlerle ilgili neredeyse hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Gökçebey tren istasyonu bahçesinde bulunan ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen *Korinth* sütun başlıkları gibi mimari elemanlar, Üçburgu kalıntılarının hemen karşısındaki tepede bulunan Roma dönemi mezar yapısı, yine Üçburgu mevkiî yakınlarındaki Örmeci Köyü tümülüsü, Pazarlıoğlu Köyü nekropolü, Çukur Köyü çevresinde rastlanılan sütun, sütun başlığı gibi parçalar vb. gibi kalıntılara civarda sıklıkla rastlanması, bu bölgede küçük ölçekli de olsa Roma Dönemi yerleşim birimlerinin bulunduğunu gösteren önemli kanıtlardır (figür 6).²⁶ 2015 yılında Billaios Nehri'nden kum çakıl çıkaran tesislerden birisinin yakınında nehir çevresinde bulunarak, Karadeniz Ereğlisi Müzesi'ne getirilen mezar yazıtı da bölgenin antik dönem mirasından izler sunmaktadır.²⁷

Bunlara ek olarak, Gökçebey İlçe merkezinin yaklaşık 3 km. kadar güneyinde, Gaziler Köyü yakınında bugün Bodaç Kalesi adıyla anılan bir tepenin üzerinde bulunan bir savunma

²⁶Karağuz 2006, 331.

²⁷20.04.2015 tarihinde Çaycuma İlçesi, Kayıkçılar Köyü, Bülent Ecevit Üniversitesi MYO Mevkii yakınlarında bulunan Alagözler Kum Çakıl Ocağı Eleme Tesisi tarafından Billaios Nehri içinde gerçekleştirilen kum eleme yıkama işlemi sırasında mermerden yapılmış bir mezar anıtına ait olması muhtemel kitabe bulunmuştur. Bu kitabe Doç. Dr. Bülent Öztürk ve Merve Aslan Uluocak tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Çeviriye göre bölgede yaşamış olan 75 yaşındaki Quintus Vetina Pallateinos Roufeinianos Onesimos adındaki bir kişi, karısı Antylle ve çocukları adına bir mezar anıtı yaptırmıştır.

yapısı da dikkat çekicidir (figür 7).²⁸ Kale, Amasra, Bartın, Filyos, Çaycuma yönünden gelip Yenice üzerinden Hadrianopolis'e giden antik yolun Gökçebey tarafında yüksek stratejik bir tepenin üzerinde konumlandırılmıştır. Kalenin bulunduğu tepenin kuzey eteğinden ise Billaios Nehri akmaktadır. Dairesel bir planda inşa edildiği anlaşılan kale yapısının hemen her tarafı çok yoğun bitki örtüsü ile kapanmıştır. Kalenin, doğu, batı ve güney kesimlerindeki sur duvarları, yoğun ağaç istilâsına uğramasına karşılık takip edilebilmiş ancak kuzey yönünün uçurum olması sebebiyle sur duvarlarının bu bölgede kesilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kalenin iç kesimlerinde ise bol miktarda Roma, Geç Roma ve Bizans dönemlerine tarihlendirilen seramikler bulunmaktadır.²⁹

Bodaç Kalesi'nin hem suyollarının hem de karayollarının kesiştiği bir alanda konuşlandırılmış olması ise oldukça önemlidir. Kale bu konumuyla gerek antik yolları, gerek çevresindeki küçük yerleşim birimlerini, gerekse de bir su yolu olarak kullanılan Billaios Nehri kenarındaki *emporionu* korumaktadır.

2009 yılından 2014 yılına kadar nehir hattı boyunca yürütülen arkeolojik araştırmalarda en önemli verilere Üçburgu (Kayıkbaşı) mevkiinde rastlanılmıştır. Üçburgu *emporionu*, coğrafi koordinatlar olarak 41. 306786° kuzey enlemi, 32. 093446° doğu boylamı üzerinde yer alır. Ne antik kaynaklarda ne de bölgeyi ziyaret eden Avrupalı seyyahların kayıtlarında bu site ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

V. Arkeolojik Kazılar

2009 yılında Gökçebey ve çevresinde meydana gelen büyük bir sel olayından sonra bu alan tesadüfi bir şekilde ortaya çıkmıştır (figür 8). Ne yazık ki, yerelden bir takım esnaf kişiler ile kaçak kazıcıların dikkatini çeken bu alanla ilgili ilk bilimsel değerlendirme, 2009 yılında burayı incelemeye gelen Tieion kazı ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak bu alanın Tieion kazısı ruhsat sınırlarının dışında olmasından dolayı o yıllarda bu bölgede bir kazı çalışması gerçekleştirilememiştir. Üzücü bir şekilde illegal yollarla burada eser arayan çok sayıda kişi ile buldukları eserleri bir yerlere satmaya çalışan eğitimsiz, meraklı kişilerin bu alanda meydana getirdikleri tahribat, çok önemli arkeolojik verilerin tamamen ortadan kaybolmasına neden olmuştur. Tahribatın artmasıyla birlikte Karadeniz Ereğlisi Müdürlüğü ve Tieion Kazısı Başkanlığı bu alanda ortak bir proje oluşturarak 2012 yılında ilk temizlik ve kurtarma kazısı çalışmalarını başlatmıştır. 2012 yılında bir ay ve 2013 yılında bir ay olmak üzere toplam 2 aylık bir çalışma dönemi sonucunda bölge arkeolojisine oldukça katkı sağlayan verilere ulaşılmıştır.

²⁸Karağuz 2008, 107; Karağuz et al. 2010, 151,152; Karağuz-Özcan 2010, 135-136.

²⁹ Karağuz 2008, 107; Karağuz-Özcan 2010.

Üçburgu'da gerçekleştirilen arkeolojik çalışmaların birkaç yıl boyunca sürdürülmesi planlanmaktaydı ancak bu amaç gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır. 2013 yılı sonlarında DSİ tarafından yürütülen akarsu yatağı ıslah çalışmalarında nehrin yönü sit alanına doğru değiştirilmiş ve nehir yatağındaki bu düzenlemenin hemen ardından, 2014 yılı bahar ayının başlarında meydana gelen büyük bir sel sonucunda buradaki mimari kalıntıların hemen hepsi yok olmuştur. Bu tahribat arkeolojik açıdan çok önemli mimari kalıntılar ile arkeolojik materyalin bir daha geri getirilemez şekilde kaybedilmesine neden olmuştur. Burada ortaya çıkartılan yapıların çok önemli bir bölümünün rölövesi alınmış olsa dahi işlevlerinin tam olarak belirlenemediği birçok yapı ve bu yapılara ait mekanlar bulunmaktaydı.

Sitteki ilk temizlik ve kazı çalışmalarına, 2012 yılının yaz aylarında başlanılmıştır. 2012 yılındaki çalışmalar, Üçburgu'da sel suları sonucunda ortaya çıkan mimari kalıntıların üzerlerini ve çevresini kaplayan alüvyon, çöp, ağaç vb. gibi unsurların ortadan kaldırılmasına ve *emporion* alanının o anki durumuyla bir rölövesinin alınmasına yöneliktir. 2012 yılı çalışmalarında bürokratik zorluklardan ötürü arkeolojik kazı gerçekleştirilememiş, sadece önemli küçük buluntulara rastlanılan alanlarda sondaj çalışmaları yapılmıştır.

Çalışmalar esnasında yüzeyde yoğun bir şekilde bulunan ve Roma Dönemi'ne tarihlendirilen seramik parçaları, alanın etkin kullanımının bu dönemde gerçekleştiğini göstermektedir. Seramik bulgulardan başka nehir kenarına oldukça yakın bir alanda kumtaşından yapılmış oldukça kötü durumda olan Grekçe bir yazıt da bulunmuştur (figür 9). Nehrin hemen kenarında bulunan bu yazıt üzerinde yürütülen akademik çalışmalar ise Doç. Dr. Bülent Öztürk tarafından devam ettirilmektedir.³⁰ Burada 2012 yılında Bakanlık ve yetkili müze izni olmaksızın gerçekleştirilen çalışmalarda bir yazıt parçası daha bulunmuştu.³¹ Ancak bu yazıt günümüzde kayıptır. Olasılıkla define arayıcıları tarafından sitten alınarak kaybedilmiştir.

Va. Mimari: Gökçebey Üçburgu'da ortaya çıkarılan yapılarda yürütülen arkeolojik çalışmalar, bu alanda yer alan yapı topluluklarının üç ayrı evreden meydana geldiğini göstermektedir. 140 x 60 m. gibi geniş sayılabilecek bir alanı kaplayan yapı kalıntılarının olduğu bu sitin hemen 40 m kadar doğusunda sel sonucunda ortaya çıkan ve sadece kazıklarının günümüze kadar gelebildiği ahşap bir iskele kalıntısı nehrin içinde görülebilir durumdaydı (figür 10). Filyos Nehri'nin menderes çizmesi ile açığa çıkan bu iskelenin korunmuş uzunluğu 11 m. dir. İskelenin genişliği ise 1,8 m. dir. İskele ayaklarından sadece 26 tanesi sağlam olarak

³⁰ Bu Grekçe yazıtın olasılıkla buraya iç bölgelerden getirilen ticari ürünlerin gümrüklenmesi vb. gibi konularla ilgili olduğu Doç. Dr. Bülent Öztürk tarafından belirtilmektedir. Ancak yazıt büyük ölçüde tahrip olduğu için net bir şekilde okunamamıştır.

³¹ Mater Theon'a adandığı belirtilen bu yazıt ve sitteki diğer bulgular hakkında bkz.: Şahin-Uyar 2012, 152(Fig. 5a-b)

günümüze ulaşabilmiştir. Güneydeki iskele ayakları kuzeydekilere oranla daha iyi korunmuştur. İlk incelemelere göre şimşir ağacından yapılmış ahşap iskele ayakları 0.65-1.30 m. Arasında değişen aralıklarla yerleştirilmiştir. Bu ayakların hemen hemen hepsi 20 cm. çapındadır. Ne yazık ki Roma Dönemi'ne tarihlendirilen bu iskele de 2014 yılındaki sel ile birlikte ortadan kaybolmuştur.

Üçburgu *emporionu* 2009 yılında ilk bulunduğu buradaki yapıların temelleri plan birlikteliği gösterir durumdaydı. Ancak 2014 yılına kadar geçen süreçte meydana gelen sel ve kaçak kazılar, nehir kenarında bulunan rıhtım ve bu rıhtımla bağlantılı yapıların önemli bir bölümünün yok olmasına neden olmuştur.

Emporion alanında mekan içleri ve dışlarında yer alan boşluklarda gerçekleştirilen sondajlarda, sitin en erken kullanım evresine ait mimari kalıntılar ortaya çıkarılmıştır (figür 11). Bu plan birlikteliği vermeyen yapı kalıntılarında gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya çıkarılan seramik ve özellikle de sikke gibi bulgulardan anlaşıldığı üzere, sitin 1. evresi olarak değerlendirilen bu yapı topluluklarının M.Ö. I. yüzyıl civarında inşa edilmeye başlandığı görülmüştür. Bu I. evre yapılarının plan tipleri ile ilgili yeterli bir veri elde edilememiştir. Ancak burada bulunan duvarlar, yaklaşık olarak 50-60 cm. kalınlığındadır ve düzensiz dere taşlarından meydana getirilmiştir. Temel üstü beden duvarlarının kerpiç ya da ahşap olma ihtimali ağır basmaktadır fakat bunu destekleyecek bir veriye kazılar sırasında rastlanılamamıştır. Çünkü birinci evreye tarihlendirilen yapı temellerinin çok büyük bir bölümü kendi döneminde meydana gelmiş sel ve benzeri bir felaket neticesinde çok önemli ölçüde tahrip olmuştur. Bu durumu destekleyen verilerden birisi ise sondajlar sırasında ortaya çıkarılmıştır. I. evre yapılarının tahrip olduğu kimi yerlerde açılan sondajlarda iki metreyi bulan yoğun bir kil tabakası ile karşılaşmıştır. Sitteki diğer evrelere tarihlendirilen yapı kalıntılarının hemen hepsi ilk evre yapılarını tahrip ederek üstünü örten bu kalın kil tabakasının üzerine inşa edilmiştir.

Emporion alanının II. evre yapıları ise Roma İmparatorluk Dönemi'ne M.S. I-III. yüzyıllar arasında tarihlendirilmektedir. İkinci evre yapıları birinci evre yapılarına oranla daha belirgin, sistematik bir plan şemasına bağlı kalınarak inşa edilmiştir (figür 12). Yapılar alanda ızgara plana benzeyen aralarında sokak dokusu bulunan bir şema dahilinde inşa edilmişlerdir. II. evre yapıları, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu, Billaios Nehri'ne paralel olacak şekilde meydana getirilmişlerdir. Yapılar arasında sokak işlevi gören 2 ila 5 m. Arasında değişen boşluklar vardır. Bunların bazılarında taş döşeme kalıntılarında da rastlanılmıştır. Bu evrede yer alan yapılar diğer evrelere göre daha büyük ölçülerdedir. Burada korunmuş durumda dört büyük yapının temel kalıntılarında rastlanılmıştır. Olasılıkla bu alanda çok daha fazla yapı bulunmaktaydı ancak diğer yapıların temelleri günümüze kadar gelememişlerdir. II. evredeki yapılar, birinci evre yapıları

gibi değildir. Buradaki yapıların temelleri, I. evredekilere oranla daha düzgün kesilmiş ama yeterince işlenmemiş köşeli kireçtaşı bloklar kullanılarak meydana getirilmiştir (figür 13). Temel yükseklikleri yer yer 60 cm. ye kadar ulaşır. Bu evredeki yapıların da beden duvarları ile ilgili doyurucu bir bilgiye sahip değiliz. Ancak basit yığma taş duvarlar ya da taş temeller üzerine kerpiç duvarlar veya ahşap kullanılarak meydana getirilmiş olmaları mümkündür. II. evrede yer alan iki binada ocak kalıntılarına da rastlanılmıştır. Birinci ocak, D4 plan karesinde bulunmakta olup, 70 cm. çapındadır ve pişmiş topraktan yapılmıştır. Bu ocağın maalesef az bir bölümü sağlam halde günümüze kadar gelebilmiştir. Dairesel formu dolayısıyla çapı tespit edilebilmiştir. İkinci ocak ise E-13 ile F13 plan karelerinin kesiştiği alanda yer almaktadır (figür 14). Dere taşlarından daireysel formda oluşturulan bu ocak 1.20 m. çapındadır. İçinden herhangi bir arkeolojik materyal çıkmamıştır.

II. evrenin genelinde görülen kalın bir yangın tabakası dikkati çeker. Bu yangın tabakasında ortaya çıkarılan seramiklerin çok önemli bir bölümü M.S. III. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu yangın alandaki ikinci evre yapılarının neredeyse hepsinde görülebilmektedir. Yangının sebepleri ile ilgili sağlıklı bir veri elde edilememiştir. Bu yangın tabakasının hemen üzerinde ise III. evreye ait yapılar karşımıza çıkar.

II. evre yapıları arasında bu evredeki diğer yapılara oranla daha sağlam durumda bulunan ve sitin ortasında yer alan iki büyük ise yapı dikkat çeker. Bu yapılar birbirine yakın ebatlarda olup, ölçüleri 11 ve 13 m. genişlik ve 29 ve 31 m. uzunluk şeklindedir (figür 15). Binalar çok uzun bir süre boyunca kullanıldıkları için iç mekan planları değişen ihtiyaçlara bağlı olarak sıkça değiştirilmiş ve bunun sonucunda iç mekanlarda birçok farklı kullanımı olan mekan meydana getirilmiştir. Kazılar sonucunda içlerinden elde edilen çok sayıda depolama kabı, bu yapıların depolama amacıyla kullanıldıklarını göstermiştir. Buradaki yapıların odalarında bulunan çok fazla sayıda ve tipteki *amphora* parçaları, bu mekanların ticari ürünlerin kısa süreli depolandığı yerler olduklarını düşündürmüştür.

II. evre yapıları arasında nehir içinde bulunan ve olasılıkla *emporiona* getirilen ticari ürünlerin kayıt altına alındığı idari merkez olduğu düşünülen bir bina ise kaçak kazıcılar tarafından iş makinesi kullanılarak tahrip edilmiştir (figür 16, 17). İdari bina denilmesinin nedeni 2009 yılında bu alan keşfedildiğinde buradaki yapının nehir altında kalmış bir odasında kurşun kantar ağırlıkları bulunmuştu. Toplamda altı adet kurşun ağırlık bu mekanda ortaya çıkarılmıştır. Yine nehir kenarında yer alan bu yapının içinde ve çevresinde onlarca Roma Dönemi sikkesi bulunmuştur. Ayrıca yukarıda bahsi geçen aşınmış Grekçe yazıt da bu yapının hemen yakınlarında ortaya çıkarılmıştır. Nehrin hemen kenarında yer alan bu yapı, tahrip

edilmeden önce ikinci evredeki diğer yapılarla aynı tipte ve iç planı da onlara benzer şekilde birkaç mekandan meydana gelmekteydi.

Gökçebey Üçburgu *emporionunun* III. evre yapıları, II. evredeki yapılara oranla sitte daha az sayıda bina kalıntısı ile temsil edilirler. Bu evre yapılarının içlerinden ve çevresinden elde edilen arkeolojik materyallere göre M.S. III. yüzyılın sonlarından M.S. IV. yüzyıl sonlarına kadar uzanan bir dönem boyunca aktif olarak kullanılmışlardır (figür 18). Tıpkı birinci evrede görüldüğü üzere bu evrede de dere taşlarından meydana getirilmiş taş temeller karşımıza çıkar. Diğerlerinde olduğu gibi bu evrede de duvarların üst yapısı hakkında elde herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu evre yapılarının ölçüleri ikinci evre yapılarına oranla daha küçüktür genişlikleri 7-12 m. arasında, uzunlukları ise 15 m. 22 m. arasında değişir. Plan özellikleri belirgin iki ana yapı karşımıza çıkar. Alanın merkezinde yer alan bu yapılarda ikinci evre yapıları gibi depolama amaçlı kullanılmış çok odalı binalardan meydana gelmektedir.

Üçüncü evre yapılarının doğuda, nehir kenarında yer alan kalıntıları bu dönemde burada bir nehir rıhtımının varlığını düşündürmektedir. Ancak bu bölümdeki duvarlar önemli ölçüde tahrip edildiği için kalıntıları tam olarak tanımlamak mümkün olamamıştır. Rıhtım olması muhtemel bu duvarlar ile bu evrenin depo yapıları arasında oldukça düzgün taş bir döşemenin izleri görülmektedir. Özellikle planda E8, E9'un bulunduğu alanlarda daha iyi korunmuştur. Düzgün, büyük plaka taşlar kullanılarak bu döşeme oluşturulmuştur (figür 19). Nehirle paralel uzanan bu döşeme 4 m. genişliğindedir. Döşemenin doğusu ve batısı kaldırım taşlarıyla sınırlandırılmıştır.

Üçüncü evre yapıları çok büyük bir sel felaketi ile son bulmuştur. Eldeki arkeolojik veriler, M.S. IV. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelmiş olması muhtemel bir sel felaketinin neticesinde, III. evre yapılarının tamamı yıkılmış ve akabinde bütün bu alan, Billaios Nehri'nin getirdiği sedimantasyonla keşfedildiği 2009 yılına kadar kalın bir mil tabakası altında örtülü kalmıştır.

V. b. Buluntular

Seramik: Gökçebey Üçburgu *emporionunda* yürütülen arkeolojik çalışmalar sırasında çok sayıda arkeolojik bulgu ve buluntu ile karşılaşmıştır. Bütün buluntuların ayrıntılı bir şekilde değerlendirildiği oldukça kapsamlı ayrı bir yayın, kazı ekibi tarafından yayına hazırlanmaktadır. Burada sadece belli başlı buluntular hakkında genel değerlendirmeler sunulacaktır. Üçburgu sitindeki buluntular arasında seramikler oldukça belirleyicidir. Seramik buluntularının çok önemli bir bölümünü ise *amphora* parçaları oluşturmaktadır. Depo

mekanlarında özellikle yoğunlaşan *amphoralar* üzerinde yapılan ilk değerlendirmelere göre lokal üretimlerle birlikte Karadeniz ve Ege menşeli üretimler bolca görülmektedir (figür 20). M.Ö. I. yüzyıldan M.S. IV. yüzyıl. sonlarına kadar uzanan geniş bir zaman dilimi *amphoralarda* izlenmektedir. Bununla birlikte kaba mutfak kapları, sürahiler, *skyphos* ve *kantharos* gibi içki kapları da çok bol sayıda karşımıza çıkar. Özellikle nehir yakınında yer alan yapılarda daha bol miktarda karşımıza çıkan *terra sigillata* ve kırmızı astarlı Roma seramikleri dikkat çekicidir. Yaklaşık 270 parça ince, kırmızı astarlı Roma seramiği sit üzerinden toplanmıştır (figür 21).³²

Çok kaliteli işçilikli bu seramik parçaları arasında *Pontic Sigillata* olarak adlandırdığımız yerel üretimlerle birlikte *African Red Slip Ware*, *Doğu Sigillataları B* ve *Thin Walled Ware* tipi seramiklerde bulunmaktadır. Bununla birlikte aynı tipteki seramikler, Tieion antik tiyatrosu çevresinde yürütülen kazılarda da ortaya çıkarılmıştı.³³ Karadeniz Havzası çevresinde yerel seramiklerle ithal seramikler, birbirine çok benzemekte bu nedenle de bu iki tip karıştırılmaktadır. Kökenlerinin belirlenmesi ise genellikle karmaşıktır. Seramikler genellikle aynı morfolojik özellikleri taşırlar, kökeninin belirlenmesi ise ancak hamur üzerinde ileri düzeyde bir araştırma yapıldığı takdirde ortaya çıkarılabilir. Oysa, bu farkın belirlenmesi için genellikle ileri düzeyde kimyasal ve petrokimyasal analizler gerektirmektedir.³⁴

Sit çevresinde yürütülen araştırmalar sırasında *emporionun* yaklaşık 500 m. Kadar güneyinde, nehrin batı yakasında parçalanmış halde bir seramik fırınının kalıntılarına da rastlanılmıştır. Ancak bu fırın daha sonra burada bulunan ve ırmağın getirdiği kum ve çakılların ticaretini yapan bir firmanın iş makineleri tarafından ne yazık ki tahrip edilmiştir. Bu fırın, Billaios Nehri'nin özellikle Üçburgu çevresinde yoğunlaşan kil yataklarının çevresinde lokal bir üretim olduğunu göstermekteydi. Ancak bu fırında bir kazı çalışması söz konusu tahribattan dolayı gerçekleştirilememiştir.

Sikke: Üçburgu'da çok sayıda sikke buluntusu ele geçirilmiştir. Bunlardan 2012-2013 yılı çalışmalarında bulunan 167 sikke kayıt altına alınabilmiştir (figür 22). Söz konusu sikkelerden Augustus, Domitianus(3), Nerva, Traianus, Hadrianus(3) adına basılmış gümüş *denariuslar* ile Gordianus adına basılmış *Antonianiler* dışındakiler bronzdandır. Buluntular arasında yer alan ve M.Ö. I. yüzyıla tarihlenen Amisos ve Pessinus darbi iki otonom bronz ve yukarıda bahsi geçen gümüş *denarius* dışında kalan sikkeler Roma eyalet darbidir. Sikkelerin çok önemli bir bölümü Tieion darplıdır. Bununla birlikte sitte Amastris, Herakleia Pontika, Midaem kenti tarafından darp ettirilmiş sikkeler de bulunmaktadır.³⁵ Tüm eyalet darplarının %70'ini

³²Fontana-Yılmaz 2015a, 427.

³³Fontana-Yılmaz 2015b, 306.

³⁴Fontana-Yılmaz 2015b, 306.

³⁵Lenger-Atasoy 2015, 382-383.

Tieion sikkelerinin oluşturuyor olması Üçburgu *emporionunun* Tieion *territoriumu* içerisinde kaldığını göstermektedir.³⁶ Gökçebey Üçburgu'da bulunan sikkeler, özellikle M.S. I. yüzyılın ortalarından M.S. III. yüzyıl ortalarına kadar yoğunluk gösterir. En fazla sikke yoğunluğu M.S. II. ve III. yüzyıllarda görülür. Üçburgu *emporionun* en aktif kullanıldığı dönem bu dönemdir. Bununla birlikte az sayıda M.S. IV. yüzyıla tarihlendirilen sikke bulunmuştur. Bu az sayıdaki Geç Roma sikkesi, M.S. IV. yüzyılın sonlarına doğru Gökçebey Üçburgu *emporionun* önemini yitirmeye başladığı ve Tieion ekonomisinin bu dönemde düşüşe geçtiği şeklinde yorumlanabilir. Yüzeyde yapmış olduğumuz araştırmalar sırasında Erken Bizans Dönemlerine tarihlendirilen birkaç sikke de bulunmuştur. Olasılıkla Roma Dönemi kullanımının sona ermesinden sonra da burası Tieion ile ulaşımın pratik bir yolu olarak değerlendirilmiş ve önceki dönemlerdeki kadar olmasa bile bu lokasyonun kullanılmasına devam edilmiştir. Günümüzde dahi bu mevkiinin adı "Kayıkbaşı" olarak bilinmekte olup, 1960'lı yıllara kadar nehir taşımacılığında aktif bir şekilde kullanılmıştır.

Kurşun Ağırlıklar: Gökçebey Üçburgu *emporionunun* en önemli buluntuları arasında nehir kenarında, II. evreye ait idari binanın kısmen su altında bulunan bir mekanında rastlanılan Roma Dönemi kurşun kantar ağırlıkları sayılabilir. Çeşitli tip ve ölçülerde bulunan bu kurşun ağırlıklardan iki tanesi 2009 yılındaki yüzey araştırmaları sırasında ortaya çıkarılmış, diğer üç tanesi ise kaçakçılar tarafından yakınlardaki bir özel müzeye satılmıştır. 2012 yılında da kazılar sırasında E7 plan karesi içerisinde yer alan başka bir mekanda bir kurşun ağırlık daha bulunmuştur(figür 23).

Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen bu yazıtlı kurşun ticari ağırlıklar, kentteki hem sosyo-ekonomik ve siyasi hayatın hem de dinsel inanışların anlaşılmasına yönelik önemli belgeler olarak karşımıza çıkarlar. Tieion kentine özgü şekilde yapılmış bu ağırlıkların üzerinde Zeus, Dionysos ve Hermes gibi tanrılar ile yine ticareti simgeleyen çan, kantar, balta ve *kerykeion* betimlerine rastlanılır. Üzerlerindeki yazılardan söz konusu ağırlıkların, kentin *boule* ve *demos* meclislerinin ve o dönemki kent yöneticisinin denetiminde üretildiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu da, kentin siyasi ve ekonomik yapısının ve yaşamının anlaşılmasına yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.³⁷ Burada bulunan kurşun ağırlıklar, $\frac{1}{2}$ *Mina*, 1 *Mina* ve 10 *Minae* olmak üzere üç ağırlık ölçüsündedir.³⁸ Bu ölçüler, günümüz ağırlık birimleri olarak 210gr., 440gr. 4900 gr.lık ölçülere tekamül etmektedir.

Ayrıca Üçburgu *Emporionunda* çeşitli bronz silahlar ile Roma Dönemi *ballistasına* ait mırak ucu, bronz olta uçları, kandiller, figürün parçaları gibi çok sayıda eser ortaya

³⁶ Lenger-Atasoy 2015, 383.

³⁷ Atasoy-Yıldırım 2012; Öztürk 2012, 91; Öztürk 2013a, 150; Öztürk 2013b, 491 vd.; Öztürk 2015a, 78.

³⁸ Öztürk 2015b, 86-87.

çıkarılmıştır (figür 24). Buluntular arasında birisi oldukça dikkat çeker: Phryg Dönemi'ne (M.Ö. 8-7. yüzyıllar) tarihlendirilen bronz bir *fibula* sitte ortaya çıkarılan en ilginç eserdir. M.Ö. 8 - 7. yüzyıllarda Phryglerin bölgenin iç kısımlarındaki varlıkları ile ilgili çok sayıda bulgu söz konusudur. Bu yüzden burada bir Phryg *fibulasının* yapılan bir sondaj sırasında bulunması şaşırtıcı değildir. Tiejion'da son yıllarda yürütülen kazı çalışmaları sırasında çok sayıda Gri Mal olarak adlandırılan ve önemli bir bölümü Phryg kültürü ile bağlantılı seramik parçaları bulunmuştur. Bununla birlikte Gökçebey'de bulunan Çanakçılar Özel Müzesi envanterine geçtiğimiz yıllarda giren 25cm çapında, 6cm. yüksekliğindeki *omphaloslu* bronz bir kap da Gökçebey'e çok yakın bir tümülüste yapılan kaçak kazılar sırasında bulunmuştur. Bu kap, ikonographik açıdan M.Ö. 8-7. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.³⁹ Gökçebey'in 50km. kadar güneydoğusunda, Safranbolu'da bulunan ve M.Ö. 8. yüzyıla tarihlendirilen Büyük Göztepe tümülüsünde de çok sayıda Phryg seramiği parçası ortaya çıkarılmıştır.⁴⁰ Ayrıca Safranbolu çevresindeki kaya mezarlarının birçoğunda Phryg etkileri görülebilmektedir.⁴¹ Bölgede çok yoğun bir Phryg varlığından kolaylıkla söz edilebilmektedir.

Ancak bütün bu buluntular, ayrı bir çalışmanın konusudurlar. Yukarılarda da söz ettiğimiz üzere, Gökçebey Üçburgu *emporionu* üzerine kazı ekibi tarafından kapsamlı bir yayın çalışması hali hazırda yürütülmektedir.

VI. Değerlendirme

Eldeki mimari kalıntılar ve kazılar sonucunda elde edilen arkeolojik verilerden Gökçebey Üçburgu *emporionunun* özenle seçilmiş, stratejik bir mevki olduğu sonucu çıkmaktadır. Şöyle ki; *emporion*, Billaios ve Ladon nehirlerinin birleşerek akarsu debisinin yükselmeye başladığı bir noktada kurulmuştur. Böylece sadece belirli mevsimlerde değil, neredeyse tüm iklim dönemlerinde ticari mal sevkiyatının rahatlıkla yürütülebilmesi sağlanmıştır. Konumundan dolayı sadece suyollarının değil kara yollarının da kesiştiği bir nokta üstünde yer almasından dolayı önemi daha da artmıştır. Dahası çevresinde oluşabilecek siyasi bir kargaşa ya da vuku bulacak saldırılara karşı, hemen yakınında bir Roma Dönemi yapısı olan Bodaç Kalesi yer almakta ve burayı dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı korumaktaydı. Bununla birlikte Tiejion'un yaklaşık 30 km. kadar güneyinde yer alan bu *emporion*, Tiejion antik kenti *territoriumunun* antik çağdaki sınırlarının genişliğini bize göstermesi açısından da oldukça önemlidir.

³⁹ Muscarella 1971, 49. Pl. IV, fig. 9.

⁴⁰ Yıldırım 2019.

⁴¹ Von Gall, 1966, 73-82; Johnson, 2010, 353; Vassileva, 2012, 145; Vassileva 2015, 93-94; Yıldırım 2018, 1307.

Karadeniz Bölgesi'nde bu boyutta bir ticari nehir limanı ve *emporion* izine günümüze kadar rastlanılmamış olmakla birlikte, gerek antik kaynaklar gerekse de yapılan araştırmalar, göstermektedir ki; Helen Koloni hareketlerinin başlaması ile birlikte bölgede gelişen ticaret, nehirlerin etkin bir biçimde taşımacılıkta kullanılmasına neden olmuştur. Karadeniz'in Türkiye kıyısında yer alan birçok önemli antik kent, nehirlerle ya doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bağlantılı olmalıydılar.

Ülkemizde son yıllarda Yukarı Mezopotamya'da, Dicle (Tigris) Nehri üzerinde, Çattepe adındaki bir höyükte yürütülen arkeolojik kazılar sırasında ortaya çıkarılan ve Roma dönemine tarihlendirilen bir nehir limanı daha bulunmaktadır. Roma Dönemi'nde yoğun bir şekilde kullanım gören bu limanın sadece Tigris ile sınırlı olmadığı kaynaklardan bilinmektedir. Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerinde gerek Tigris'in gerekse de Fırat Nehri'nin (Euphrates) taşımacılıkta kullanıldığını kaynaklar belirtmektedir.⁴²

Geçtiğimiz yıllarda bir diğer önemli nehir limanı ise Trakya'da, Bulgaristan'da ortaya çıkarılmıştır. Meriç (Hebros) Nehri kıyısında, Pistiros'da bulunan bu liman Hebros'un antik dönemlerde üstlendiği rol hakkında bizlere önemli bilgiler sunmuştur. Hebros Nehri, Tuna'dan sonra Balkan Yarımadasında dolayısıyla da Trakya'daki en uzun nehirdir. Genişliği Kuzey Ege dünyasındaki diğer bütün nehirlerden fazladır.⁴³ Hebros Nehri, 18. yüzyıla kadar seyrüsefere açıktı ve bu yolla Balkanlar ile Karadeniz'e rahatlıkla ulaşılabilirdi. Herodotos (Historia VII, 58-59), Meriç Nehri'nin önemli bir bölümünün deniz ulaşımına uygun olduğunu belirtir. Özellikle Hadrianopolis ile Ainos arasında adeta bir su yolu şeklindedir. Meriç Nehri'nin Ege Denizi'ne dökülen ağzında bir liman kenti olan Ainos bulunmaktadır. Ainos'un konumu Orta Çağ boyunca stratejik önemini yitirmeden devam ettirmesini sağlamıştır. Böyle bir konum, limana gelen malları iç bölgelere, antik çağda her zaman en ucuz ve en etkili su taşımacılığı ile ulaştırmak için çok elverişliydi.⁴⁴ Hebros hattı üzerinde yer alan Edirne'nin (Hadrianopolis) Roma Çağı'nda imparatorlar Antoninus Pius, Septimus Severus ve karısı Julia Domna ile İmparator Commodus Dönemlerine tarihlendirilen sikkelerinin arka yüzleri üzerlerinde görülen gemi tasvirleri ve nehir tanrıları, bu bilgileri doğrular niteliktedir. Tarih boyunca Balkanların ve Trakya'nın ithalat ve ihracatını üstlenmiş olan Meriç Nehri, alüvyon sürükleyerek ağzını doldurunca bu suyunun Ege çıkışındaki limanlar kullanılamaz duruma gelmiştir.⁴⁵ Meriç nehri üzerinde bulunan limanlardan günümüze sadece Bulgaristan'da bulunan Pistiros *emporionunun*

⁴²Sağlamtimur 2012, 72-75; Sağlamtimur 2014, 34-38.

⁴³De Boer 2002, 450.

⁴⁴ Casson 2002, 144.

⁴⁵ Başaran 2007, 64-65.

limanı gelebilmiştir. Pistiros'da ortaya çıkarılan nehir limanı Hebros Nehri'nin Balkanlar, Ege Dünyası ve Karadeniz için oldukça önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.⁴⁶

Yukarıda verilen örneklerle birlikte Gökçebey Üçburgu'da ortaya çıkarılan nehir limanı, elde edilen arkeolojik verilerin ışığında M.Ö. 1. yüzyıldan, M.S. 4. yüzyılın sonlarına kadar bölge ticaretini şekillendiren bir istasyon vazifesi görmüştür. Gerçi sitte yapılan bir test sondajı sırasında bulunan ve Phryg Dönemi'ne tarihlendirilen bronz bir fibula, bu yerin Phryg Dönemi'nde de kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bunu kanıtlayabilecek verilere ulaşamamıştır.

Roma Dönemi'nde çevrede bulunan diğer antik kentler ve yerleşimler arasında yürütülen oldukça yoğun bir ticari faaliyet söz konusudur. Elde edilen *amphora*, sikke vb. arkeolojik materyalin yoğunluğu bu sitin Roma İmparatorluk Dönemi'nde çok etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Billaios Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yerin hemen yakınında Tieion antik kenti limanının yer alması, iç bölgelerle yürütülen nehir ticaretinin kolayca bütün bölge geneline yayılabildiğini ve iç bölge kentlerinin ürünlerinin dış pazara ulaştırılması amacıyla Tieion limanını kullandıklarını düşündürmektedir.

Üçburgu *Emporionu*'nun 2014 yılında meydana gelen bir selden çok büyük şekilde etkilenmesi, alanda yapılacak arkeolojik çalışmaların sona ermesine neden olmuştur. Ne yazık ki Karadeniz'deki bulunmuş tek örnek olan bu alan, üzerinde yeterli bir araştırma yapılamadan ortadan kaybolmuştur. Karadeniz'e dökülen nehirlerde yürütülecek kapsamlı arkeolojik araştırmalar ile bölgedeki nehir ticareti hakkında daha sağlıklı verilere ulaşılması mümkün olacaktır.

⁴⁶ Bouzek - Domaradzki - Archibald 1996, 221 - 222; Archibald 2002, 309; Tsetskhladze 2000, 233 - 246.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, William. Francis. *Travel and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia I*, London. 1842.
- Altınoluk, Zeynep. Sencan. (2005) *Sikkelerin Işığında Küçük Asya'da Irmak Tanrıları*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2006.
- Altınoluk, Zeynep. Sencan. *Eskiçağ'da Irmak Tanrıları (Türkiye Trakyası ve Anadolu)*, İstanbul: 2010.
- Anderson, William. "Late Byzantine Occupation of the Castle at Tios", *Anatolia Antiqua* 18 (2009): 265-277.
- Archibald, Zosimos. "A River Port and Emporion in Central Bulgaria: An interim report on the British project at Vetren". *Annual of the British School at Athens* 97, Athens, (2002): 309-351.
- Arslan, Melih. "Bithynia Bölgesi Şehir Sikkeleri", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1996 Yıllığı*, Ankara, (1997): 101-139.
- Atasoy, Sümer. "Zonguldak-Filyos (Tios / Tieion / Tion / Tianos / Tieum) Kurtarma Kazısı", in Delemen, İnci – Çokay-Kepce, Sedef – Özdizbay, Aşkın. – Turak, Özgür. (ed.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı*, İstanbul, 91-97, 2008.
- Atasoy, Sümer. – Yıldırım, Şahin. "Filyos – Tios 2009 Yılı Kazısı", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 32/4, Ankara, 1-16. 2011.
- Avcı, Sedat. "Aşağı Filyos Havzasının Planlama Sorunlarına Coğrafi Bir Yaklaşım", *Türk Coğrafya Dergisi* 32, İstanbul, (1997): 301-316.
- Avcı, Sedat. "Filyos Çayı Havzasında (Karabük-Filyos arası) Mekansal Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri", *Türk Coğrafya Dergisi* 33, İstanbul, (1998): 447-487.
- Başaran, Sait. "Ainos (Enez)", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı 3, Edirne, (2007): 58-66.
- Bean, George. Tios, *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, Princeton, 4593. 1976.
- Belke, Klaus. "Paphlagonien und Honorias", *TIB* 9, Wien: 1996.
- Bouzek, Jan - Domaradski, Mieczysław - Archibald, Zofia Halina. *Pistiros I: Excavation and Studies*. Charles University, Prag: 1996.
- Büyüksalih, İsmail - Akçın, Hakan - Sefercik, Umut Güneş – Karakış, Serkan - Marangoz, Aycan. Murat. "Batı Karadeniz Sahil Bölgesindeki Filyos Nehri ve Deltasındaki Değişimlerin Zamansal CBS ile İncelenmesi". *Ege Coğrafi Bilgi Sistemleri Çalıştayı*, İzmir: 1-8. 2005.
- Casson, Lionel. "Harbour and River Boats of Ancient Rome". *The Journal of Roman Studies*, Vol. 55, No. 1/2, Parts 1 and 2, (1965) 31-39.
- Casson, Lionel. *Ships and Seamanship in the Ancient World*, JHU Press, Baltimore. 1995.

Casson, Lionel. *Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler*, İstanbul. 2002.

De Boer, Jan. G. "Roman boats from a small river harbour at Pommeroeul", Belgium, in du Plat Taylor- Cleere, H. (ed.), *Roman shipping and trade: Britain and the Rhine provinces*, Hertford, 22-30. 1978.

De Boer, Jan. G. "Notes a Bronze Age Metal-Road to Eastern Thrace?", *Ancient West and East*, Vol. I, Brill-Leiden, (2002): 443-460.

De Boer, Jan. G. "River Trade in Eastern and Central Thrace from the Bronze Age till the Hellenistic Period", *Eirene XLVI*, (2010): 176-189.

De Weerd M. D. Ships of the Roman period at Zwammerdam/Nigrum Pullum, Germania Inferior, in du Plat Taylor- Cleere, H. (ed.), *Roman shipping and trade: Britain and the Rhine provinces*, Hertford, (1978): 15-21.

Duncan-Jones, Richard. *The Economy of the Roman empire*, Cambridge. 1974.

Fontana-Yılmaz, Sylvie. (2015a) "Gökçebey-Üçburgu Kırmızı Astarlı İnce Roma Seramiği". in Atasoy, Sümer. - Yıldırım, Şahin. (ed.), *Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Zonguldak, 426-463.

Fontana-Yılmaz, Sylvie. "Tios Kırmızı Astarlı İnce Roma Seramiği", in Atasoy, Sümer. - Yıldırım, Şahin. (ed.), *Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Zonguldak, 306-351, 2015b.

Freitag, Klaus. "Die schiffbaren Flüsse im antiken Griechenland", *Münsterische Beiträge zur antiken Handelsgechichte Bd. XVII.1*, (1998): 78-89.

Giacchero, Marta. *Edictum Diocletiani et Collegarum de Pretiis Rerum Venalium in Integrum fere Restitutum e Latinis Graecisque Fragmentis*. Genoa. 1974.

Greene, Kevin. *The Archaeology of the Roman Economy*, London, 1986.

Heinzelmann, Michael – Martin, Archer. "Riverport, navalia and harbour Temple at Ostia: new results of a DAI-AAR Project", *Journal of Roman Archaeology*, 15, (2002): 5-19.

Heitland, William. E. *The Roman Republic*, Cambridge. 1909.

Hirschfeld, Gustav. *Aus dem Orient*, Berlin. 1897.

Johnson, Peri. "Landscapes of Achaemenid Paflagonya", *Unpublished Phd Thesis, University of Pennsylvania*. 2010.

Karağuz, Güngör. "2005 Yılı Devrek-Gökçebey (Tefen) Yüzey Araştırması", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 24/1, (2006): 327-340.

Karağuz, Güngör. "Çaycuma, Gökçebey (Tefen) ve Devrek İlçeleri Yüzey Araştırması 2007", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 26/1, (2008): 105-116.

Karauğuz, Güngör – Akış, Ayhan – Kunt, Halil İbrahim. *Zonguldak Bölgesi Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi ve Coğrafya Araştırmaları: Arkeolojik Yerleşmeler, Kalıntılar, Buluntular ile Kdz. Ereğli ve Amasra Arkeoloji Müzesi'nden Bazı Eserler*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2010.

Karauğuz, Güngör – Özcan, A. *Eskiçağda Zonguldak Bölgesi ve Çevresi*, Konya. 2010.

Küçükali, Serhat. "Forecasting the River Discharge, Thermal and Sediment Load Characteristics: A Case Study for Filyos River", *15th River Flow Conference*, Çeşme, Vol. 3, (2008): 1975-1981.

Lenger, Savaş Dinçer - Atasoy, Sümer. Tios Kazılarında Bulunan Sikkeler, in Atasoy, S. - Yıldırım, Ş. (eds.), *Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios - 2006 - 2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Zonguldak: 306-351, 2015.

Marek, Christian. *Stadt, Ara und Territorium in Pontos-Bithynia und Nord-Galatia*, Tübingen, 1993.

Marek, Christian. *Pontus et Bithynia – Die römischen Provinzen im Norden Kleinasien*, Mainz, 2003.

Muscarella, Oscar. White. "Ancient Safety Pins", *Expedition Magazine* 6.2, Penn Museum, Philadelphia, (1964): 34-40.

Öztürk, Bülent. "Kuruluşundan Bizans Devri Sonuna Kadar Tios Antik Kenti", *Arkeoloji Sanat Dergisi* 128, İstanbul, (2008): 63-78.

Öztürk, Bülent. *Küçükasya'nın Batı Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent: Tios (Tieion)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.

Öztürk, Bülent. "The History of Tieion/Tios (Eastern Bithynia) in the light of Inscriptions", in Manoledakis, M. (ed.), *Exploring the Hospitable Sea. Proceedings of the International Workshop on the Black Sea in Antiquity held in Thessaloniki*, 21-23 September 2012, Oxford, 147-164, 2013a.

Öztürk, Bülent. "Tios/Tieion (Zonguldak-Filyos) Antik Kenti Epigrafik Çalışmaları ve Tarihsel Sonuçları (Epigraphical Researches of Tios/Tieion and Historical Results)", in N. Türker - G. Köroğlu - Ö. Deniz (ed.), *I. Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi Bildirileri*, Karabük: 485-504, (2013b).

Öztürk, Bülent. "2007-2012 Yılları Tios Kenti Epigrafik Çalışmaları", in Atasoy, Sümer - Yıldırım, Şahin (eds.), *Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Zonguldak: 72-80, 2015a.

Öztürk, Bülent. "2007-2012 Tios Kazılarında ve Çevresinde Bulunan Yazıtlar, in Atasoy, Sümer - Yıldırım, Şahin (eds.)", *Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Zonguldak, 81-110, 2015b.

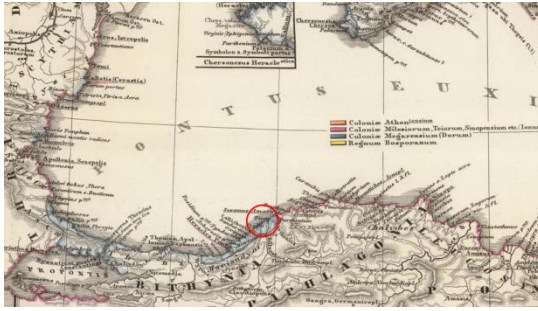
- Öztürk, Bülent. "Two new Milestones from Tios -Tieion in the Karadeniz Ereğli Museum", *Philia*, International Journal of Ancient Mediterranean Studies 2, (2016): 83-91.
- Robert, J. *Etudes Anatoliennes*, Paris, 266-300, 1937.
- Robert, Louie. "Documents d'Asie Mineure", *BCH* 101, (1977): 43-132.
- Robert, Louie. *A Travers L'Asie Mineure*, Athens. 1980.
- Ruge, W. "Tieion", *RE VI A1*, (1936): 856-862.
- Sağlamtimur, Haluk. "Çattepe", in Çilingiroğlu, Altan. – Mercangöz, Zeynep. – Polat, Gürcan. (ed.), *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, İzmir: 65-76. 2012.
- Sağlamtimur, Haluk. "Dicle Kıyısında Geç Roma Dönemine Tarihlenen Bir Kale ve Nehir Limanı", *TINA Denizcilik Arkeolojisi Dergisi*, (2014-2), 8-25.
- Şahin, Eda - Uyar, Sadi. "Ein neues Bleige wicht aus dem Territorium von Tios in Ost bithynien", *Gephyra*6, (2009): 137-148.
- Şahin, Eda. – Uyar, Sadi. "Tios Territoryu'ndan (Doğu Bithynia) Yeni Bir Kurşun Ağırlık", *Eskiçağ Yazıları 3 - Akron 3*, İstanbul, (2012): 157-174.
- Tsetschladze, Gocha. "Pistiros in the system of Pontic Emporia (Greek Trading and Craft Settlements in the Hinterland of the Northern and Eastern Black Sea and Elsewhere", in Domaradski, M. (ed.), *Pistiros et Thasos*, Opole, 233-246, 2000.
- Tsetschladze, Gocha. Tieion, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford, 963-964, 2004.
- Uyar, Sadi. "Gökçebey/Tefen'den (Zonguldak) Yeni Kurşun Ağırlıklar", in Şahin, Eda – Takmer, Burak. – Onur, Fatih. (ed.) *Eskiçağ Yazıları 3 - Akron 3*, İstanbul, 187-199. 2012.
- Vassileva, Maya. "The Rock-Cut Monuments Of Phrygia, Paflagonya and Thrace: A Comparative Overview". In: Tsetschladze, G. R. (ed.) *The Black Sea, Paflagonya, Pontus and Phrygia in Antiquity, Aspects of archaeology and ancient history*, *BAR International Series* 2432: 243-252, (Oxford). 2012.
- Vassileva, Maya. "Phrygia and the southern Black Sea littoral". In Tsetschladze, G.R., Avram, A. and Hargrave, J.F. (ed.) *The Danubian Lands Between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC-10th Century AD)* (Oxford), 91-96. 2015.
- Von Gall, Hubertus. "Die Paphlagonischen Felsgräber; eine Studie zur kleinasiatischen Kunst geschichte". *Istanbuler Mitteilungen*, (Tübingen). 1966.
- Yıldırım, Şahin. "Gökbel Köyü Hamas Kırantı Tümülüsü", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 2, (2018): 1295-1319.
- Yıldırım, Şahin. A Great Tumulus from Paphlagonia. In (Eds.) Tsetschladze, Gocha. R. and Atasoy, Settlements and Necropoleis of the Black Sea and its Hinterland in Antiquity Select

papers from the third international conference 'The Black Sea in Antiquity and Tekkeköy: An Ancient Settlement on the Southern Black Sea Coast', 27-29 October 2017, Tekkeköy, Samsun. 226-243, 2019.

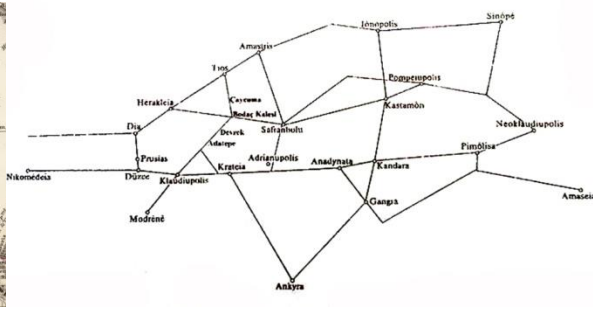
Young, Rodney. The Gordion Tomb, *Expedition Magazine* 1(1), PennMuseum, Philadelphia, 3-13. 1958.

Figür 1: Gökçebey Üçburgu' da ortaya çıkarılan emporionun Google Earth görüntüsü.

Figür 2: Tiejion antik kentinin konumunu gösterir harita(Merz-Menke, 1865 B).

Figür 3: Tiejion çevresinde bulunan antik ulaşım ağı.

Figür 4: Billaios Nehri deltası.

Figür 5: Üçburgu'da bulunan Roma Dönemi mil taşı. Figür 6: Gökçebey tren istasyonunda bulunan Roma Dönemi sütun başlıklarından birisi.

Figür 7: Bodaç Kalesi ve Billaios Nehri. Figür 8: Gökçebey Üçburgu emporionunun kalıntılarını gösterir hava fotoğrafı.

Figür 9: Üçburgu'da bulunan Grekçe yazıt.

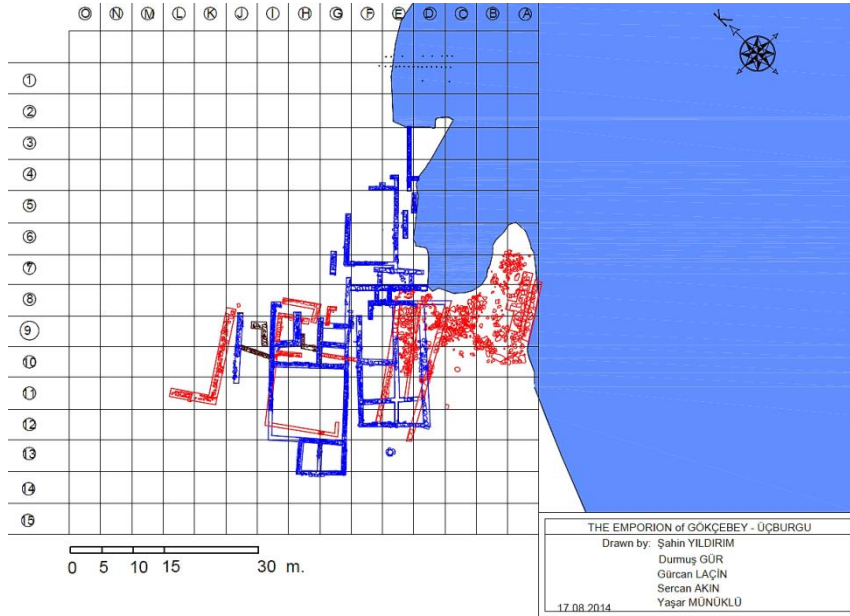
Figür 10: Gökçebey Üçburgu’da ortaya çıkarılan Roma Dönemi’ne ait iskele kalıntıları.

Figür 11: I. evre yapılarından bir görünüm. Figür 12: Roma İmparatorluk Dönemi’ne tarihlendirilen II. evre yapıları.

Figür 13: II. evre’ye ait depo binasından bir görünüm. Figür 14: E13-F13 plan karelerinde bulunan ocak kalıntısı.

Figür 15: Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen II. evre yapıları ve sitin merkezinde yer alan mavi renkle gösterilmiş depo binaları.

Figür 16-17: Defineciler tarafından tahrip edilen gümrükleme binası olduğu düşünülen yapı.

Figür 18: Gökçebey Üçburgu emporionunun III. evre yapıları.

Figür 19: Nehir kenarında bulunan döşeme kalıntısı.

Figür 20: M.S. I. yüzyıl Ege üretimi Dressel 24 amphorası ile : M.S. III. yüzyıl Kuzey Karadeniz üretimi (Mirmekion tipi?) amphora.

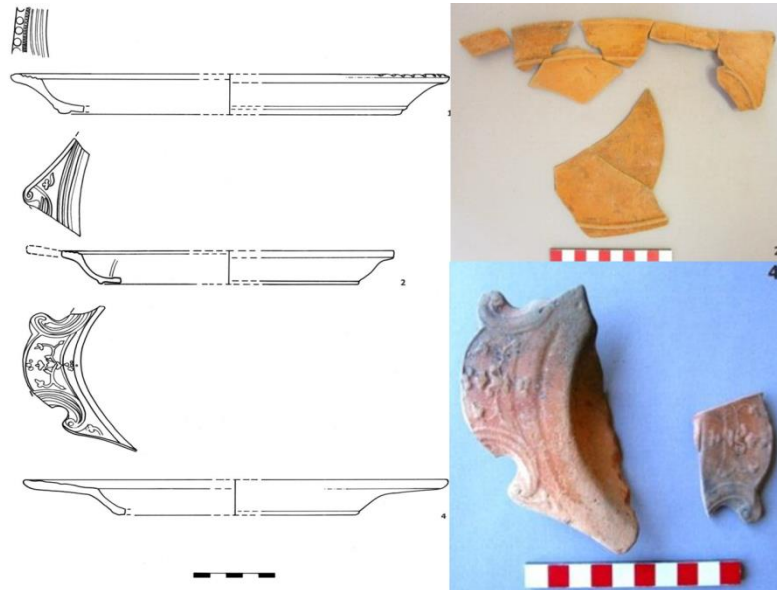

Figure 21: Gökçebey Üçburgu'da bulunan Pontik Sigillata örnekleri(Fontana-Yılmaz 2015, 459. Pl. 7).

Figür 22: Gökçebey Üçburgu emporionunda bulunan Roma İmparatorluk ve eyalet sikkelerinden örnekler.

Figür 23: Kazılar sırasında bulunan ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen kurşun ağırlıklar.

Figür 24: Gökçebey Üçburgu’da bulunan küçük buluntu örnekleri.